

חבל נחלתו

סימן כו

התפטרות רב מרבנותו

שאלה

האם רשאי רב להתפטר מרבנותו מחמת קשיים בעבודתו?

תשובה

א. נפסק בשו"ע (יו"ד סי' רמה סכ"ב): "ומי שהוחזק לרב בעיר, אפילו החזיק בעצמו באיזה שררה, אין להורידו מגדולתו אף על פי שבא לשם אחר גדול ממנו (ריב"ש סימן רע"א). אפילו בנו ובן בנו לעולם קודמים לאחרים, כל זמן שממלאים מקום אבותיהם ביראה והם חכמים קצת. (רמב"ם פ"א מהלכות מלכים). ובמקום שיש מנהג לקבל רב על זמן קצוב, או שמנהג לבחור במי שירצו, הרשות בידם, (כל בו). אבל כל שקבלו הקהל עליהם, וכל שכן אם עשו ברצון השררה, אין לשום גדול בעולם להשתרר עליו ולהורידו (שם ריב"ש)".

עולה מן הדברים שלכוף רב להתפטר ממשרתו אסור, אולם אם הרב נבחר לזמן קצוב הרשות ביד העיר לבחור להם רב אחר.

באר זאת בשו"ת חתם סופר (ח"א, א"ח סימן רז): "נוהגין ברוב תפוצות ישראל לכתוב שטר הרבנות על זמן, יש על ג' שנים ויש על חמשה שנים, ומ"מ מעולם לא נשמע שאחר כלות הזמן הוא יצא נקי מרבנותו. וטעם המנהג הוא עפ"י מ"ש בש"ע ח"מ סי' של"ג ס"ג שאסור לפועל ומלמד לשכור עצמו יותר מג' שנים דא"כ יצא מכלל שכיר ונכנס לכלל עבד ואסור למכור עצמו בעבד עברי ע"ש, והנה זמן ג' שנים לשכיר נפקא להו מקרא

בישעני' (ט"ז, י"ד) שלש שנים כשני שכיר, משמע דסתם שני שכיר הם ג' שנים, ובתורה כתיב [דברים ט"ו, י"ח] בעבד עברי כי משנה שטר שכיר עבדך שש שנים היינו פעמיים כשני שכיר וכנ"ל, ולפירוש זה אסור להשכיר עצמו ביותר משלש שנים, אך רש"י בחומש עפ"י ספרי פירש משנה שטר שכיר שנעבד עברי עובד ביום ובלילה דמוסר לו שפחה כנענית, וגם התם בישעני' בפסוק שלש שנים כשני שכיר פירש ג"כ פירוש אחר ע"ש, א"כ אינו מוכח לאסור יותר מג' שנים רק שלא יהיה מושכר לשש שנים וע"כ יש כותבין שטר הרבנות על שלש שנים ויש על חמש שנים אבל סתם אין כותבין.

"וברמ"א י"ד סס"י רמ"ה בשם הכל בו, שאין לסלק שום רב חוץ אם המנהג בעיר להחליף ההתמניות א"כ גם הרב כשעבר זמנו יחליפנו וימירנו באחר, וצ"ע הא מבואר לעיל כל הרבנים מקבלים אותם על זמן ידוע וא"כ לעולם בעבור הזמן יחליפנו באחר ואין כתב זה תלוי במנהג. והאמת דין זה נובע מס' כלבו, והמעין שם יראה התם מיירי בקהלה שיש בה כמה הראויים לש"ץ או לרב ואינם נוטלים פרס (=שכר מהקהילה) אלא מכבדים לזה שיהיה ש"ץ או רב לזמן, אצ"כ יתכבד אחר מהקהלה בכבוד זה כמו שנהגו עתה בהתמניות קרו"ט, אמנם הרמ"א מיירי נמי ממקבלי פרס ונשכרים להקהל א"כ ע"כ נשכרים רק לזמן או לג' שנים או לה', וא"כ מה שכתב דתליא במנהגא צ"ע לכאורה. "ועכצ"ל נהי דכותבין זמן בשטר הרבנות, היינו לטובת הרב המשכיר שיהיה יכול לחזור בו אחרי כלות הזמן ואינו כעבד עברי, אבל

חבל נחלתו

ש"י) לא התיר לעשות איסור אפילו בשביל הרבים וכאן יש חשש איסור לפי מש"כ הספר חסידים שגורם לבניו שימותו, הרי כבר כתב המג"א שכל הפוסקים חולקין עליו, ועוד דהכא אין כאן מעשה איסור אלא שב ואל תעשה. אכן גם בעיקר החשש שהזכיר הספר חסידים שיש לומר דהמקום גורם ושעל כן יצא מן המקום לא הזכיר זה בשום מקום בגמרא, דאף דליש אומרים ב"ה (דף ט"ז) שינוי מקום גורם קריעת גז"ד וילפי כן מאברהם הרי לרבי יצחק דלא חשיב רק ד' דברים ולא שינוי מקום לא ס"ל כן אלא דשאני אברהם משום זכותא דא"י והלכה כמותו, דלפי מש"כ המהרש"א ב"ח"א ביבמות (דף ס"ד) ע"כ סתם גמרא דשם ס"ל כן ולא כ"א ע"ש. ואף דהרמב"ם ה' תשובה (פ' ב') הביא ג"כ דיגלה ממקומו הרי שכתב הטעם דאמרינן גם במקום אחר דגלות מכפר עון אבל לא ששינוי מקום ישנה מזלו להיות לו בנים, ומשום כפרת עון א"צ שהרי אין מיתת בנים סימן לעבירה, דהרי אמרינן בברכות (דף ה') שייסורין של אהבה הן למי שעסק בתורה ובג"ח וכן משמע שלא חששו חכמי הגמרא לזה שהרי אמרינן (סוף מ"ק) דבית רבה שתינ תכלי (=שכול, מיתת בנים) וכל שנותיו ארבעים שנה, ולפי מה דאמרינן (סוף הוריות) מלך כ"ב שנה הרי שתכלי אילו רובם או כולם היו בעת שמלך, **ואעפ"כ לא גלה לעזוב נשיאותו משום זה** עד שלבסוף ימיו ערק מפני גזירת מלכות כדאמרינן פרק השוכר את הפועלים, אבל מה אעשה שספר חסידים רוב דבריו דברי קבלה ובכמה מקומות מתנגדים להגמרא ואעפ"כ רבים חוששים להם וגם הרבה פעמים הנסיון מעיד על דבריו ולכן **ע"פ דין הגמרא לא ידעתי חיוב לצאת מן המקום**. אבל אין בידי להשיב את דעת מי שלבו נקפו שלא לחוש

הקהל אין בידם לחזור אפילו ככלות הזמן אלא במקום שנהגו ועל כן כתב רמ"א דתליא במנהג, ולא נשמע **ולא נראה מעולם במדינות הללו שהסירו הרב והורידוהו מכסא רבנות שלו** וכן לא יעשה, שהרי אפילו אב בית דין שסרח אין מעבירין אותו ואין מנדין אותו, עיין ש"ע יו"ד סי' של"ד סעיף מ"ב והוא מתקנת אושא שבירושלמי, ומביאו בהג"א פרק אלו מגלחין (סי' ט"ז) ושם מבואר דאין מעבירין אותו ע"ש.

משמע **מתשובת החת"ס שהרב רשאי להתפטר לאחר כלות הזמן שקבעו אתו, אבל הקהל אינו יכול לפטרו. וכן פסק בשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"ב סי' לד) שאי אפשר לפטר רב או מגיד שיעור אם עושה תפקידו כראוי, ואפילו אם נשכר לזמן קצוב והזמן נגמר. השאלה שלפנינו היא על הצד השני: האם הרב עצמו רשאי להתפטר מטעמים אישיים שמצערים אותו וגורמים לו עגמת נפש.**

ב. שאלות למעשה במקרים של רבנים שרצו להתפטר ממשרתם מעטות הן, ובכ"ז מצאתי כמה תשובות שעוסקות בכך.

בשו"ת בנין ציון (סי' קנד) כותב:

"מה ששאל מעכ"ת נ"י להביע דעתי בת"ח צדיק היושב על כסא הוראה ויש לו בנות אכן לא זכה להעמיד בנים, שג' בנים שילדה לו אשתו זה אחר זה מתו, ואחר שבספר חסידים סי' רמ"ח וסי' תע"ח כתב שיעזוב העיר שדר בה. אם יעשה כן, שיש לדאוג שאם יעזוב הרבנות שמא יבא לשם שאינו הגון כ"כ ובפרט שהוא עשיר ואין צריך לישא פנים מכל וכל.

"תשובה: הן אמת דליכא בזה משום אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבריך... ואף שלפי הגהת הרי"ף שהביא המג"א (ס"ס

ולדעתי הדבר ברור ופשוט כי אסור לעשות כן. וכבר מזה זמן שמעתי מהרה"ג החכם השלם הדיין ומצויין והכולל כמה"ר ר' סייסי הכהן זצוק"ל בשם הרב פאלאג'י ז"ל **כי הדיין אפילו אם הקהל קדוש חיסרו לו, או לא נתנו לו סיפוקו לגמרי, אינו רשאי ואסור להתפטר.** וכן ראיתי להרב רוח חיים ז"ל שכתב דאסור לדיין להתפטר וכו' ע"ש. גם מצד הרחוני נראה ברור דזה רצוי לפני ה' יותר ויותר מהלימוד והתפלות, וכמו שכן ראיתי כמה וכמה רבנים אשר כה עשו להשתדל בעניינים צבוריים גם כי הם מתבטלים על ידי זה מכמה לימודים ותפלות בתשומת לב. וכן מצד הגשמי החומרי אין ראוי כלל לסמוך על הנס ולהניח את הקבוע, ובפרט לסמוך על חזקה [החזקת ת"ח] וכיוצא שאינם בר סמכא, ולא יזוה פוסקים ראוי להתרחק מזה ובראש כולם הרמב"ם ז"ל במס' אבות ע"ש. ואם מצד צערא דגופא, לדעתינו יכול לעשות סדרים לזמנים לתת מרגוע לנפשו.

"ואם הסיבה היא מפני שאין ביכולתו לסבול מה שיש מכאיבים לכו בדברים וכיוצא, אין לשית לב לזה. ממה נפשך אם יש ממש בדבריו יקרא ויקרא, ואם אין ממש בדבריו אין זה רק הקנטה וקנטור. ומי שמכיר הליכותיו בצדק ובמישור, אינו נפתע ולא נרגש ממי שבא להקניטו ולקנטרו, ועל זה אמר רבינו הגדול דיו טעותו שהוא מסכל את האמת. [לא מצאתי כזה בדברי הרמב"ם רק בשו"ת הרמב"ם דפוס לפסיא סימן קט"ן כתב וכל המניח דברים שביארנו וכו' והולך ומחפש בהגדה וכו' אינו אלא מאבד עצמו לדעת ודי לו מה שעשה לנפשו. ע"כ. נאמ"ן ס"ט]. וכשראה בנו מצטער על כיוצא בזה השיבו הנח לו זה נהנה וזה לא חסר כופין אותו ממדת סדום, ואנן יתמי דיתמי מה נענה אבתריה. וכבר אמרו רבותינו

לדברי ס"ח ובפרט דחמירא סכנתא מאיסורא, אכן בלא"ה כבר אמרו רז"ל שיש שלא זכו לבנים בילדותם וזכו לבנים בזקנותם ורחמי שמים מרובים כנלענ"ד".

היינו, מעיקר הדין בחשש למיתת בנים מחמת המקום (עפ"י ספר חסידים) מותר לרב לעזוב את מקומו אם הוא חש לדברי ספר חסידים, אולם אם אינו חושש אסור לו לעזוב מקומו.

ג. אולם מצאתי שתי תשובות לר' כלפון משה הכהן מגדולי רבני ג'רבה בדור שלפנינו בהן הוא כותב שאסור לרב לעזוב את משרתו.

בשו"ת שואל ונשאל (ח"ג, חו"מ סימן תעז) הוא כותב: "לידינו החכם השלם הדיין ומצויין והכולל כמה"ר ר' חיים חורי הי"ו, קבלנו מכתב ידי קדשו ובו מצדד על הגשת פטרוננו [התפטרותו] מאיזה סבות, ונשמע וימס לבבנו כי מי יעמוד בימינו אלה לימין תורתנו הקדושה הרבצת התורה לתלמידים ותלמידיהם, ומי יוכיח את הרבים להחזירם למוטב, ומי יעמוד בפרץ להשיב את החוטאים לדרכי התורה והמצוה, ומי יגמול חסד ואמת חסדים טובים לעניי העיר ולתלמידי חכמים, ומי יעמוד לימינם של הכוללים והאורחים הבאים כפעם בפעם למחנה קדשכם, ומי יכלכל דבריו במשפט וצדקה להיתומים ואלמנות אשר במחנה קדשכם. כי על כן ידיד עליון מבטן ומהריון בבקשה ובתחינה הננו באים במכתבנו זה לבקשו כי יחזור בו לגמרי מהחלטה זו, **ואפילו יהיו לפניו אלפי טעמים וסיבות, כי יצירת האדם בעולם הזה לא להתעדן בו אך ורק לעמול בו, ככתוב כי אדם לעמל יולד, ואשרי מי שעמלו בתורה, ואל נא ישית לב למצוקי הזמן ומועקותיו יהיו מה שיהיו.**

חבל נחלתו

בדרך מינוי. דאי לא תימא הכי היה להם לחכמים הראשונים להשמט גם בכה"ג והחויב מוטל על הצעירים מהם כי עכשיו הם הגדולים כיון שלא רצו הגדולים לקבל. אלא ודאי דכל כמה שיש גדול יותר אין מקום ובית אחיזה כלל לאותם הצעירים מהם. וכן הדבר מוכרע ממקומו מצד השכל והסברא דמצוה זו מוטלת רק על הגדולים והגדול גדול קודם בחיוב מצוה זו, ואם הגדול רוצה או אינו רוצה אין שום חיוב חל על הצעירים ממנו...

"איברא דאם הרב שבעיר השתדל והמציא להם רב כמוהו או גדול ממנו שיתאים למצב הקהל קדוש להיות להם משמעות הראויה ומתאים למצבו של הרב החדש. לכאורה נראה דיכול להסתלק, אך כל עוד שלא היתה כזאת הוא הוא הדרוש ומחוייב להתמנות וכל הצעירים ממנו פטירי ועטירי. **וכ"ש אם כבר נמנה ושרת בקודש שאינו יכול להסתלק** דק"ו הוא ממי שלא נמנה שחייב להתמנות הוא. אלא דמצד דמעלין בקודש ואין מורידין י"ל שהגם שהוא עצמו דורש זאת מ"מ כבודו של הרב הוא כבוד הצבור ג"כ וכמו שאמרו בגמ' [קדושין ע' ע"א] כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור לו לעשות מלאכה בפני שלשה. ופסקו מרן ז"ל שם (ח"מ) בסימן ח' ס"ד. ומשמע דגם אם הוא מוחל על כבודו מ"מ כבוד הצבור לא ניתן להמחל. ה"נ בנדון זה ברדתו ממשרתו יש בזיון גם לצבור ולא ניתן להמחל. ועוד מצד כבוד התורה שלא יחולל ח"ו דודאי כל עוד שהוא ממונה מחוייבים כל הקהל קדוש לכבדו הן מצד דרך ארץ. הן מצד המצוה. הן מצד הורמא דמלכא. אך אם יתן פטרונו לממשלה אזי רבים שאינם מכירים בו איך היה מלפנים ואינם מכירים ערכו לא ינהגו בו כבוד. וגם אם יודיעו כיון

ז"ל הנעלבים ואינם עולבים וכו' עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו".

דברי הרב כלפון משה הכהן לרב חורי חריפים וברורים, שרב אסור להתפטר מתפקידו ואפילו אם אין נותנים לו כדי סיפוקו. ואפילו מקניטים אותו אין לו ליסוג מתפקידו.

ד. ובשו"ת שואל ונשאל (ח"ה, חו"מ סימן ה) **זן בכך מבחינה הלכתית:**

"שאלה. רב וגדול בעיר שלא רצה לשרת עוד במשרתו אשר נמנה עליה לראב"ד שבעיר. אם מחוייבים הצעירים ממנו לקבל את המינוי הנזכר או פטירי ועטירי לגמרי ואין החיוב חל רק על אותו הרב הגדול. וכן אם החיוב מוטל על הקהל קדוש להביא רב גדול כמוהו ממקומות אחרים. או אין החיוב מוטל רק על הנמצא בעיר?

"תשובה. **הא ודאי דהרב הנזכר הוא המחוייב** וכמ"ש מרן ז"ל בחו"מ סימן ח' ס"ג דרך החכמים הראשונים בורחים מלהתמנות ודוחקים עצמם הרבה שלא לישב בדין עד שידעו שאין שם ראוי כמוהו ושם ימנעו עצמם מן הדין תתקלקל יש הגונים כמותו ע"ש. הרי דמרן ז"ל (שכתב עד שהיו מכבידים עליהם העם והזקנים ומפצירים בהם). והקשה הסמ"ע ז"ל דהלא בסימן יו"ד ס"ג פסק ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. ותרץ דהתם מיירי שאין כמוהו בכל הדור משא"כ כאן שכתב שאין שם כמותו משמע דבמקומות אחרים יש הגונים כמותו ע"ש. הרי דמרן ז"ל (שכתב עד שהיו מכבידים עליהם וגו') מיירי שיש כמותו בעיר אחרת ואעפ"כ כשוראה עצמו דאם ימנע תתקלקל השורה והעם והזקנים מפצירים בו חל עליו החיוב לישב לדון

את דברי שני הצדדים דברי הרב נר"ו ודברי הקהל קדוש הי"ו ומה שיראה להם ע"פ הדין יכריעו ולא שיעשה מעשה כדבריו במקום שחב לאחרים. והגם שהאדם שליט בעצמו. מ"מ במה שהוא משותף לא. והרי זה דומה להמקדיש דבר ובא לאבדו או למוכרו וליהנות ממנו שיכולים גזברי ההקדש לעכב על ידו עד שיתברר שהוא שלו. וג"כ הכא בנ"ד וכאמור. כנ"ל."

דברי הרב כלפון משה הכהן ברורים: רב שנבחר לתפקיד אינו יכול לפרוש ממנו, אא"כ ירד לדין עם קהילתו וזכה בדין, אך בסתמא לקהל זכות ברב ובעבודתו לטובת הציבור ורק אם אינו יכול כלל לעשות את רבנותו או שהעמיד אחר במקומו במדרגתו רשאי להסתלק מן הרבנות.

ה. בשו"ת אורח משפט (ח"מ סי' כא) דן "בדין רב שקבל כתב רבנות מאיזה קהילה אחרי שכבר נגמר זמן התקשרותו עם בני עדתו הישנה, אם בני העיר הישנה רשאים לעכבו שיחזור בו וישאר אצלם, ואם הוא רשאי לציית להם".

ולאחר דיון ארוך האם רב נחשב לשכיר או קבלן וכו' משמע שמסיק שצריך לעמוד בדיבורו ולקבל את הרבנות השניה. וטעמיו שייכים אף לשאלה דילן האם רב רשאי להתפטר מרבנותו. ובתוך דבריו כתב: "עוד יש טעמא רבא בענין רבנות בנ"ד שזה זמן רב מענת קבלת הכתב וסמכא דעתייהו דבני העיר עליו ומשו"ה לא חפשו אחר רב הגון להם, א"כ הויא דבר האבד, כי ידוע הדבר שהוא קלקול גדול בעדה קדושה שתהי' זמן רב בלא רב דבר אחד לה, והם ע"ז סמכו ואין לך דבר האבד מזמן יקר המציאות שילך להם לטמיון עד שיקבלו רב אחר. ועי' בחו"י שכ' שאפילו משום ס' דבר האבד ג"כ

שכבר הדבר יצא מפיהם לא יתחרטו ממנו שאין להם אימת הדין ואימת המלכות. **ועל כן יותר נ"ל שיש איסור מדינא להרב להסתלק ממשרתו שכיון שנעלה לא ירד...**

"ובעיקר הדבר יש להקהל קדוש הי"ו זכות על הרב הממונה הנזכר שלא יתפטר ממניו מכמה טעמים. (א) דכל בני הקהל שבעיר משותפים יחד בדברים הדתיים וכל מי שהוא מהם מגיע להוראה ולדין חייב לשאת במשרה הריא. (ב) דכל אחד מישראל מחוייב במצות עשה דהוכיח תוכיח את עמיתך להוכיח ולעצור בעד עוברי עבירה. ועי' המיני והמאמר יהיה לו כח לעמוד בפרץ ולעצור בעד זה. (ג) שאמרו חז"ל אמירתו לגביה כמסירתו להדיוס וכמו שאמרו האומר אשנה פרק זה נדר גדול לאלהי ישראל. וכן מצד דנהג בזה כמה שנים לשאת במשרה זו ולא היה אומר בכל פעם בלא נדר וא"כ הו"ל כאלו נדר. ובפרט שהיה משרת בלתי פרס הרי הגע עצמך כאלו נדר דבר לצדקה דאמירתו כמסירתו. (ד) שכל הקהל קדוש מחוייבים להועיל אחד לחבירו ומי מהם שבידו שום יכולת להועילם מחוייב לעשות כן. (ה) מצד שכן התנה לפ"ד מהרצ"ך נר"ו [ז"ל, הרב המחבר שערי ציון ועוד, שהיה עובד אתו יחד ברבנות] עמו בעת שקבל משרתו שהוא ימלא מחסורו ויעזרוהו. וג"כ עם הר"ך [כנראה שזה חזור על מוה"ר המחבר ז"ל עצמו כידוע לי מארכיונו. מא"ח] בכתב ובע"פ כמה וכמה פעמים והם באי כח הצבור. (ו) מצד השכל והנימוס שכן כפי חקי הממשלה לראות טובת הכלל תחילה ושמחוייב כל אדם לראות טובת הכלל קודם. וא"כ כיון שיש לקהל תועליות מזה אף דלדידיה הרב הנו' נראה לו דיותר טוב לו להסתלק מ"מ יכולים הצבור לעכב בזה עד אשר ישמעו הב"ד שבזולת פה

חבל נחלתו

אסור לחזור. ופשוט הוא דאסור לכתחילה להכניס חבירו בס' היזק, ויש כאן דינא דגרמי, ומכש"כ מה שיש לספק בעניני מחלוקת שאפשר ליפול בענין מינוי רב שדבר זה הוא פסידא הנוגע בגוף ונפש וממון שאי אפשר לשער, ואין לך דבר האבד גדול מזה, ובדבר האבד לית דין ולית דין שהחזרה איסור גמור ומחלט הוא.

"ועוד דפשוט הוא דסוגיין דעלמא הכי הוא דאינו יכול לחזור בתוך הזמן כלל, שהרי כ' חת"ס בחח"מ סי' כ"ב, שהעדה אינה יכולה לסלק את הרב ממינויו גם לאחר הזמן, ואין זמן הכתב בא כלל בשביל העדה א"כ ע"כ הוא בשביל הרב, דאם הרב יכול לחזור בתוך הזמן א"כ כל דברי הכתב הם דברים בטלין בעלמא, דהרב בתוך הזמן יחזור והעדה גם אח"כ לא תחזור, ואיך נהגו כן גדולי עולם מדור דור לנהוג דבר שאין בו ממש כלל, אלא ודאי מועיל הוא דאין הרב יכול לחזור בתוך הזמן כלל מטעמא דכתבינו..."

"ויותר נלע"ד דמצינו בפ"ק דנדרים, האומר אשכים ואשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלקי ישראל, והיינו אע"ג דמצד מצות ת"ת אין מיוחד דוקא פרק זה מ"מ כיון שיחד אותו, חל מדין נדר חבירו דוקא עליו, ועפ"ז נלע"ד כיון דכל שראוי להוראה חל עליו חיוב הוראה, וכל מקום שמשפיקים צרכיו עד שא"צ להתעסק בעניני פרנסתו, ממילא מילי דמתא עלי' רמיא מטעם חיובא דמצוה, אלא שדבר זה אין בו התייחדות איזה קהילה, וכל קהלות ישראל שוות בזה, כמו שכל הפרקים דומין לענין שיווי חיוב ת"ת, אבל מ"מ כיון שאמר אפי' בדיבור בעלמא שיהי בקהילה זו הרי יחד אותה הקהילה וחל עליו חוב הנהגת אותה הקהילה מדין נדר, והכא לטובת חבירו הוא ואין מועיל התרה בלא דעתם

ורצונם, כיון שהי' מצד שעשו טובה, וקבלו עליהם לפרנס בכבוד והדר, וזה חיוב בפ"ע נוסף על הקנין. אלא שלפ"ז צ"ע מ"ט גבי מלמד כתבו הפוסקים דיכול לחזור בו כשאינו דבר האבד, והלא ג"כ שייך בי' דין נדר כיון דעכ"פ לומד הוא עמו, ונראה דבמלמד אין דרך כלל להקפיד בין גברא לגברא, ואם יתן לו הגון שכמותו, אמרינן שהדבר ידוע שלא הבטיחו כ"א ע"ד כן, ואין כאן נדר, משא"כ **בענין רבנות שהדבר ידוע שדבר שאי אפשר הוא שימצא מיד הגון להציבור ורצוי להם כ"כ כאותו שבחרו בו**, א"כ כך הי' הדעת בהבטחה שדוקא הוא יבא אצלם להנהיג עדתם, ולא יעמיד אחר בחריקאי וכה"ג שפיר חל חיובא אדידי'..."

"ובר מן כל הנ"ל אפילו בפועל גופי' נהי דיכול לחזור בו, אבל ודאי אין זה משנת חסידים כלל, שהרי לשון הרמב"ם בפ"ט מה' שכירות הלכה ד' דגם אפועל ג"כ קאי הא דאין להם זע"ז תרעומות, וכבר כ' קמאי ז"ל דלא על חנינם כתבו חז"ל **אין להם אלא תרעומות בכל מקום שכתבו, אלא להורות שאין זה בכלל שנאת חנם, כיון דעכ"פ הטעה את חבירו בצדק יש לו עליו להתרעם**, א"כ ודאי כל חסיד יברח מזה שיהי' עליו שנאת רבים בצדק ח"ו."

כאמור לעיל דיון הרב זצ"ל הוא ברב שנשכר לתקופה והיא נשלמה וקיבל הזמנה לרבנות במקו"א והשיב להם בחיוב, ומהפך בשאלה ומסיק שצריך לקיים את דיבורו, וק"ו שכל הטעמים שייכים לרב הרוצה לעזוב את רבנותו ללא טעם ברור של זקנה או אי-יכולת לקיים את רבנותו. ועי"ש בכל הטעמים.

ו. מצאתי בספר "בדרך עץ החיים" העוסק בתולדות חייו של הגאון ר' איסר

שנראה שיש לפרוש מן הרבנות כאשר מצרפים את כל הסיבות יחדיו.

”שמע רבי חיים את דבריו ואמר: אכן סברותיך צודקות, וכפי שכבר ציינת כל אחת מן הסברות שהזכרת הינה חזקה ביותר אף כשהיא לעצמה ובודאי שבהצטרף כל הסברות הללו יחדיו הרי ההנחה שעליך להתפטר מן הרבנות נראית נכונה ומוצקת ללא כל ערעור. אולם הוסיף רבי חיים ואמר, ישנה סברא אחת ששוקלת כנגד כל הסברות אשר מנית, והסברא הזאת היא: **לא עבדין הכי** ובאשר לדבריך שאין לך זמן ללמוד – יש לחפש זמן ללמוד.

”רבנו (=רא”ז מלצר) עצמו הוסיף הסבר וביאור לדבריו החותכים ומוחלטים של רבו הגדול, כאשר ספר על כך לחתנו, רבי אהרון קוטלר.

”רבנו הסביר זאת על פי מה שאמר ד’ אל משה לגבי יהושע: ‘הענמדת אותו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה וצויתה אותו לעיניהם’. ופירש רש”י: ‘צויתה אותו – על ישראל, דע שטרחנין הם, סרבנים הם, על מנת שתקבל’.

”וכבר פסק הרמב”ם בפ”א מהלכות מלכים הלכה ז’: ‘ולא המלכות בלבד, אלא כל השררות וכל המינויין שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם’.

”העולה מדברים אלה, ציין רבנו שבמנוי לשררה בעם ישראל בקבלת תפקיד של רבנות וכיצא בו, ישנו גדר מיוחד של המשך וקיום, אשר אינו נפסק, וקבלת התפקיד הינה “ללא תנאים”, כפי שמשמע מדברי רש”י הנ”ל. אם כן – מוטל על בעל התפקיד עצמו בתפקידו, ואין לו רשות להפסיק אפילו את ההמשכיות של עצמו, אלא אם כן עולה לתפקיד גדול יותר, בבחינת “מעלין בקודש

זלמן מלצר שהיה ראש ישיבת סלוצק המעטייה, ואחר עזיבת הרידב”ז (שנסע לאמריקה ומשם לא”י לצפת) נבחר רא”ז מלצר לרב העיר. וכך מסופר שם (ח”א עמ’ 116-115): “זמן מה לאחר שהחל לכהן כרבה של סלוצק, ראה שעניני הרבנות מעסיקים אותו ביותר וגזולים הרבה מזמנו. אחד מהדברים שהטרידוהו היה שבכל שבוע, אור ליום חמישי ואור ליום ששי, נאלץ לשבת שעות ארוכות, לעתים עד אחרי חצות, וסכין בידו כדי לבדוק שאלות בעופות ובאווים, עד שחש כאבים בגבו מרוב ישיבה והתעייף מאד.

”משראה שכך, וכמעט שלא נותר לו זמן ללמוד, עלה בדעתו כי מוטב שיכהן כרב בעירה קטנה, שבה הטרדות אינן כה גדולות, ויוכל להקדיש חלק ניכר מזמנו ללימוד. אולם – הואיל ולא רצה להחליט בענין זה על דעת עצמו, נסע לבריסק, לרבו הגדול רבי חיים הלוי סולוביצ’יק כדי להתייעץ אתו.

”בשיחתו זו עם רבי חיים העלה רבנו גם את האפשרות להתפטר כליל מן הרבנות ולהשאיר רק ראש ישיבה, וציין בנושא זה מספר נימוקים וסברות. סברא אחת, שעל הרב מוטלת אחריות כבדה בשעה שהינו פוסק הלכה למעשה, ואילו לראש הישיבה אין בשיעוריו אחריות כה גדולה. סברא שניה, שעל הרב להתעסק עם בעלי בתים ולעומתו המגע ומשא של ראש הישיבה הינו עם בני תורה. סברא שלישית, שראש ישיבה יכול להקדיש את רוב זמנו לעליה בתורה ואילו הרב חייב להקדיש את רוב זמנו לעניני העיר. כך הוא הלך ומנה עוד כחמש סברות נוספות מפני מה עליו להתפטר מן הרבנות. והוסיף רבנו ואמר על אף שכל אחת מן הסברות שצינתי הינה חזקה כשלעצמה, **הרי בודאי**

חבל נחלתו

הזמן שקצבו עמו אינו רשאי להתפטר ממשרתו ללא סיבות מוחלטות המונעות ממנו לגמרי את עבודתו בתור רב הקהילה. ורק אם אין ביכולתו לגמרי לעשות את משרתו רשאי להתפטר, או אם הביא רב אחר במקומו הראוי באישיותו וכשרונותיו למלא את מקומו.

ואין מורידין". להסתלק מתקיד של רבנות ושררה – זאת אין לעשות. "רבנו (=רא"ז מלצר) שרזחח בנושא זה גם עם ה"חפץ חיים", והוא השיב לו: דרך העולם שעוברים תמיד לרבנות גדולה יותר".

מסקנה

רב שעושה תפקידו כראוי אפילו עבר

סימן כז

לימוד תורה לנכרי

וכתב על כך הרשב"א (ב"ק לח ע"א): "אפילו הוא גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככ"ג. פי' עוסק בתורת שבע מצות בני נח קאמר אבל בתורה שלמה שלנו אדרבה אסור לו וחייב מיתה כבא על נערה מאורסה דכתיב תורה צוה לנו משה מורשה וכדאיתא בפרק ארבע מיתות". משמעות הגמרא והרשב"א שהאיסור לנכרי הוא איסור מוחלט, שאינו תלוי בתנאי – התורה ניתנה דוקא לישראל וכל עיסוק של נכרי בתורה הוא פלישה לרשות שאינה שלו. ולכן חייב מיתה. הרמב"ם (הל' מלכים פ"י ה"ט) השמיט בי"ד החזקה את האיסור ללמד נכרי ד"ת (יובא להלן). אולם הזכיר את האיסור לגוי עצמו ללמוד ופסק: "עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעסוק אלא בשבע מצות שלהן בלבד, וכן עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול, אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו, כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות, או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע, ואם

שאלה

במכללה למשפטים יש סטודנטים גויים. במסגרת לימוד משפטים ישנם קורסים במשפט עברי האם מותר ללמדם לנכרי?

תשובה

א. נאמר במסכת סנהדרין (נט ע"א): "ואמר רבי יוחנן: נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר (דברים ל"ג) תורה צוה לנו משה מורשה – לנו מורשה ולא להם. – וליחשבה גבי שבע מצות! מאן דאמר מורשה – מיגזל קא גזיל לה, מאן דאמר מאורסה – דינו כנערה המאורסה, דבסקילה. מיתיבי, היה רבי מאיר אומר: מניין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול – שנאמר (ויקרא י"ח) אשר יעשה אתם האדם וחי בהם, כהנים לויים וישראלים לא נאמר, אלא האדם. הא למדת: שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול! – התם בשבע מצות דידהו". עולה שנכרי שעוסק בתורה עובר באיסור או של גזל או של עריות וחייב מיתה (ואינו נהרג ע"י לקמן), ומותר לעסוק בשבע מצותיו.